

COMPTE-RENDU DU COURS DE RENE LEVY

Le 2 juillet 2012

משנה מסכת אבות פרק א משנה יב. הלל ושמאי קיבלו מהם הלל אומר הו כתלמידיו של אהרון אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומרקבן לتورה :

Résumé

Nous introduisons une distinction entre la *situation* de paix et la *réalité* de paix. La situation est de nature politique, quand la réalité est concrète : elle a à faire aux liens sociaux et conjugaux.

Le pacifiste recherche la situation de paix, en dépit des réalités, si menaçantes soit-elles. Aaron, lui, ne se souciait que de la paix réelle.

Quel est le rapport entre l'amour de la paix et la traque de la paix ? Pourquoi Hillel emploie le terme de **רודף** (persécuteur) pour parler de la paix ? On poursuit en effet ce qui nous échappe, ce qui prend la fuite et s'éloigne¹. D'où l'on tire que la paix fuit et s'éloigne : fugacité de la paix.

Hillel nous dit qu'il faut aimer Aaron, qui aimait la paix. La paix doit être aimée. Que veut dire qu'il faille aimer la paix ? Cela veut dire que nous serions enclins à aimer mal la paix, ou à ne pas aimer la paix. La paix est une mal-aimée.

Hillel nous dit qu'Aaron était un amant de la paix. Nous recevons une injonction à faire comme lui. On nous dit d'être des *disciples* d'Aaron (**מתלמידיו של אהרן**), mais pas d'agir directement. Il n'y a pas d'exhortation d'Hillel à l'amour de la paix mais une excitation à l'émulation.

Pourquoi n'aimerions-nous plus la paix ? Pour qu'on nous dise d'être des disciples d'Aaron ! La paix nous échappe et s'éloigne. On finit par ne plus l'aimer, non pas parce que la paix n'est plus aimable, mais parce que la paix est lointaine, si lointaine que nous ne parvenons plus à l'aimer. Que la paix ait fui loin signifie que la réalité proche est devenue conflictuelle. Par le « mésamour » de la paix, nous pouvons dire de toute réalité qu'elle est conflictuelle.

En « situation de paix », il n'y a de réalité stricte que conflictuelle. En « situation de guerre », la réalité proche tente au contraire de se pacifier. En théorie politique, chez Hobbes notamment, on ne fait pas la distinction entre la *réalité* conflictuelle et la *situation* conflictuelle. Le concept d'état de guerre confond l'état de guerre et la situation de guerre. Il y a certes des effets de la *situation* sur la *réalité* proche. Nous nions cependant que le tragique de cette réalité vienne de la situation de guerre ; au contraire, la situation de guerre a des effets de fraternité. Toute guerre est transcendante à la réalité. Toute guerre est générale, avec des conséquences sur des particuliers. Quand deux ennemis se retrouvent face-à-face et s'affrontent, il ne s'agit pas d'un conflit entre eux, mais d'un effet de la situation de guerre.

À l'inverse, considérons une situation de non-guerre. La réalité est libre. Elle ne subit plus les effets de la situation. Une situation « neutre » est indifférente à la réalité. *Le pacifisme exige de l'État qu'il soit indifférent à la réalité.* C'est une tendance de la doctrine libérale. La réalité sociale et conjugale peut bien être conflictuelle, le pacifisme s'en moque. Il souhaite uniquement que l'État ne s'en mêle pas. C'est pourtant ces réalités sociales et conjugales qui intéressent Aaron,

¹Par exemple, Paul pourchassait les Juifs pour les traîner devant le Sanhédrin.

dans des situations très concrètes. Autrement dit, la *situation* relève de la politique, la *réalité* relève des individus. C'est le credo libéral. Le libéralisme n'a qu'un but : assurer l'indifférence de l'État à l'égard de la réalité. Le libéralisme et le pacifisme visent l'État pour autant qu'il est susceptible d'enfreindre la réalité. Mais les personnes de ce mouvement se refusent de voir combien la réalité judéo-arabe est lourde de menaces. S'ils étaient hillélistes, ils s'interrogeraient sur la réalité judéo-arabe, voire sur la réalité juive. Le mensonge de leur pacifisme est qu'au mépris de la réalité hautement conflictuelle, ils visent une indifférence à la réalité judéo-arabe. Eux-mêmes créent des conflits dans la réalité.

Aaron, lui, s'intéresse à la réalité, à une réalité apaisée. Autrement dit, l'amour de la paix, c'est l'amour de la réalité, une réalité partagée entre un homme et un autre. En l'absence de l'amour de la réalité, la réalité se mine. Si nous aimions la paix, constatant qu'elle fuit, nous n'aurions de cesse de la poursuivre².

L'amour de la paix est l'amour d'une réalité apaisée. Qu'arrive-t-il quand la paix fuit et que le conflit tend à devenir une réalité ? L'amour de la paix s'estompe à mesure que la paix s'éloigne. On n'a plus le désir de la paix et l'on s'enlise dans une réalité de plus en plus violente. On se fait à cette réalité. On ne pense plus qu'à se battre et qu'à vaincre. Il s'agit ici d'aimer la réalité, malgré la réalité. La figure dont on s'inspire est Aaron.

Les *Avot d'erabbi Natan* développent cette figure d'Aaron. On nous dit d'imiter Aaron, parce qu'il aimait la paix. Quand il voyait deux hommes se disputer, il allait chez chacun à l'insu de l'autre. « Pourquoi te disputes-tu avec un tel ? » demandait Aaron. Il continuait : « un tel m'a supplié d'aller auprès de toi pour plaider en ta faveur jusqu'à ce que tu te sois réconcilié » et faisait de même avec l'autre, jusqu'à ce que la paix soit rétablie. Dans un autre exemple, un homme dit à sa femme « Tu ne tireras pas jouissance de moi avant avant que tu n'aies craché dans l'œil du grand prêtre ! » Du coup, ce couple n'avait plus de vie conjugale. Le prêtre disait à la femme que son crachat avait des vertus thérapeutiques pour son œil, et elle crachait ! La réalité conjugale relevait du seul grand prêtre. Sans amour de la paix, il n'y a de réalité conjugale qui ne soit conflictuelle. Non seulement Aaron mentait, mais il allait jusqu'à son lèse-majesté.

Le texte des *Avot d'erabbi Natan* est reproduit ci-après.

MSCHTOT KTTNUT MISCHT ABVOT DRBIV NTON NOSHA A PRK YB
ואהב שלום כי"ד מלמד שיחא אדם אהוב שלום בישראל בין כל אחד ואחד כדרך שהה אהון אהוב שלום [בישראל]
בין כל אחד ואחד שנאמר תורה אמרת היתה בפיחו וועלה לא נמצא בשפטיו בשלום ובמיוחד הילך אליו ורבבים השיב מעון
(מלאכיב' ו'). ר"מ אומר מה תלמוד לומר ורבבים השיב מעון. כשההה אהון מהילך בדרך פגע [לו באדם רע או] באדם רשות
ונתן לו שלום. לאחר בקש אותו האיש לעבור עבירה אמר אויל לי איך אשה עני אחרך ואורה את אהון בושתי הימנו
שנתן לי שלום. ונמצא אותו האיש מונע עצמו מן העבירה. וכן שני בני אדם שעשו מריבה זה עם זה. הילך אהון וישב לו
אצל אחד מהם ואמר לו בני ראה חברך מהו אומר מטרף את לבו וקורע את בגדיו אומר אויל הילך אשה את עניי ואראה
את חבירי בושתי הימנו שאני הוא שסרחתני עליו. הוא יושב אצל עד שמסיר קנהה מלבו והולך אהון וישב לו אצל האח
ואי' בני ראה חברך מהו אומר מטרף את לבו וקורע את בגדיו ואראה את חבירי בושתי הימנו שאני הוא שסרחתני עליו. הוא יושב אצל עד שמסיר קנהה מלבו. וכשנפשו זה בזה גפסו ונשקו זה זהה. לכך נאמר
ויבכו את אהון שלשים יום כל בית ישראל (במדבר כ' כ"ט) : דבר אחר מפני מה בכ' ישראל את אהון שלשים יום מפני
שדו אהון דין אמרת לאמתו מניין לא אמר לאיש שסרחת ולא לאשה שסרחת לך נאמר ויבכו אותו כל בית ישראל. אבל
משה שמו כיוון בדברים קשים נאמר וביכו בני ישראל את משה (דברים ל"ד ח'). ועד כמה אלףים היו בישראל שנקראו
שם אהון שאלמלה אהון לא בא זה לעולם. וויא' לך נאמר ויבכו את אהון שלשים יום כל בית ישראל מי שרווה משה
רבינו שעומד ובוכה והוא לא יבכה. וויא' מי שרווה אלעזר ופינחס שם שני כהנים גדולים שעומדים ובוכים והוא לא
בכה :

באותה שעה בקש משה מיתה כמייתתו [של] אהון מפני שראה מטו מוציאת בכבוד גדול וכחות כחות של מלאכי
 השרת סופדות אותו. וכי בינו לבין אדם שאל והלא בינו לבין עצמו שאל ושמע הקדוש ברוך הוא לחישתו. [וממן שבקש
 משה מיתה כמייתתו של אהון ושמע לחישתו] שנאמר מות בהר אשר אתה עליה שמה והאסף אל עמק כאשר מת אהון

²Les juifs peuvent vouloir aussi par l'usage de la force jouir d'une certaine paix. C'est une situation de non-paix.

אחיך בהר החר (דברים ל"ב נ') הא למדת שבקש [משה] מיתה כמיתתו של אהרן: באotta שעא א"ל למלאך המתות לך הבא לי נשמותו של משה. הילך מלאך המתות ועמד לפני אמר לו משה תנן לי נשמותך. גער בו אמר לו במקום שאני יושב אין נוותין לך רשות לעמוד אתה אמרת תנן לי נשמותך ונער בו והוציאו בזניפה. עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה מה שדיביך העולם הזה שהרי העזה יב' שמר לך [שכבר המקום מתוקן לך] מששת ימי בראשית שאנאמור ויאמר ה' הנה מקום ATI ונצבת על הוצר (שמות ל"ג כ"א). נטלה הקדוש ברוך הוא לנשמותו של משה ונזנה תחת כסא הכבוד. וכשנשנלה לא נטלה אלא בנשיקה שאמר על פיה (דברים ל"ד): לא נשמותו של משה לבגד גנוזה תחת כסא הכבוד אלא [כל] נשמותו של צדיקים גנוזה תחת כסא הכבוד שאנאמור והיתה נפש אדוני צורה בצרור החיים (שמואל א' כ"ה כ"ט). יכול אף של רשיים כן ת"ל ואת נפש אובייך יקלענה בכף הקלע (שם שם) אף על פי שזרק מקומות למקומות אינו יודע על מה שתסתמך. אף כן נשמותן של רשיים זוממות והולכות ושותפות בעולם ואין ידועות על מה שיסמכו: שוב א"ל [הקדוש ברוך הוא] למלאך המתות לך והבא לי נשמותו של משה הילך למקומו בקש ולא מצאו. הילך אצל הרים וגבאות וא"ל משה בא לא כן אמרו לו מיום שקבלו ישראל מיום שעברו ישראל בתוכישוב לא ראיינו. [הילך] אצל שאל ואבדון אמר להם משה בא לאן אמרו לו שמו שמענו ואותו את התורה בהר סיני שוב לא ראיינו. אל אלהים הבין דרכיו והוא דעת את מקומו אלהים גנו זחי לא ראיינו. [הילך] אצל מלאכי השרת א"ל משה בא לאן. אל אלהים עשרה שבעה ולא תמצא בארץ העולם הבא ואין כל בריה יודעת שאנאמור והחכמה מאין תמצאה ואיזה מקום ביןיה לא ידע אנוש ערכה ולא תמצא בארץ החיים תהום אמר לא כי היא וים אמר אין עמדי (איוב כ"ח י"ג י"ד ט"ו) אבדון ומות אמרו באזניינו שמענו (שם שם כ"ב). אף יחשע היה יושב ומctrע על משה עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא יחשע למה אתה מctrע על משה מה שעבדי מות:

רודף שלום כיצד מלמד שהוא אדם רודף שלום בישראל בין כל אחד ואחד בדרך שהיא אהרן רודף שלום בישראל בין כל אחד ואחד שאנאמור סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורdfsו (תהלים ל"ד ט"ו): רבי שמעון בן אלעזר אומר אם יושב אדם במקומו ושותק האיך רודף שלום בישראל בין כל אחד ואחד לא צא ממקומו ויחזור בעולם וירודף שלום בישראל שאנאמור בקש שלום ורdfsו. הא כיצד בקשנו במקומך רdfsו למקום אחר: אף הקדוש ברוך הוא עשה שלום במרום. ואיזה שלום עשה הקדוש ברוך הוא במרום שלא קרא עשרה גבריאל עשרה מיכאל עשרה אוריאל עשרה רפאל בדרכך שבני אדם קורין עשרה עשרה שמעון עשרה לוי עשרה יהודה. שלמללא עשה בדרכך שבני אדם עושין כיון שקרה לאחד מהם בגין פניו ומתקנאין זה בזה אלא קרא גבריאל אחד מיכאל אחד כיון שקרה לאחד מהם בא [ועמד] לפניו ומשגורו לכל מקום שירצה. ומניין שיראים זה את זה ומכבדין זה את זה ונונתנן מבני אדם. שבשעה שפותחין את פיהם ואומרים שירה זה אומר לחבירו פתח אתה גדול מני וזה אומר לחבירו פתח אתה אתה גדול מני. לא כדרך שבני אדם עושין זהה אומר לחבירו אני גדול מני וזה אומר לחבירו אני גדול מני. ויש אומרים כתות כתות הוו כת אחת אומרת לחברתהفتح את שאת גדולה מני. שאנמר וקרוא זה אל זה ואמר (ישעה י' ג'):

אהוב את הבריות כיצד מלמד שהוא אהוב את הבריות ולא יהא שונא את הבריות שכן מצינו באנשי דור הפלגה שמתוך [שהי] אהובין זה את זה לא רצח הקדוש ברוך הוא לאבדן מן העולם אלא פזרם באربع רוחות העולם. אבל אנשי סדום מותוך שהוא שונאי זה את זה אבדם הקדוש ברוך הוא מן העולם הזה ומן העולם הבא שאנאמור ואנשי סדום רעים וחטאיהם לה' מאד (בראשית י"ג י"ג). [רעם זה עם זה]. וחטאיהם זה גלוי עריות. לה' זה חילול השם. מאד שמתכווני וחותאים. הא למדת מותוך שונאיין זה את זה אבדן הקדוש ברוך הוא מן העולם הזה ומן העולם הבא:

ומקרובן לتورה כיצד מלמד שהוא מקופה את הבריות ומכניין תחת כנפי השכינה בדרך שהיא אברהם אבינו מקופה את הבריות ומכניין תחת כנפי השכינה. ולא אברהם בלבד עשה כן אלא אף שרה שאנאמור ויקח אברהם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושים אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחורן (בראשית י"ב ח'). והלא כל באיעם אינם יכולין לבראות אפילו יטוש אחד ומה תלמוד לומר ואת הנפש אשר עשו (שם) מלמד שהעללה עלייהם הקדוש ברוך הוא כאלו עשו אותן:

שם שאין אדם חולק שכיר חבריו בעולם הזה כך אין [אדם] חולק שכיר חבריו לעזה יב' שאנאמור והנה דעת העשוקים ואין להם מנהם ומייד עשוקיהם כח ואין להם מנהם (קהלת ד' א') למה נאמר אין להם מנהם שני עמי פעם אלו בני אדם שאוכליין ושותין ומצילחין בבני ובנות בעולם הזה ובעולם הבא אין להם כלום. ואין להם מנהם שאם גנבה לו לאדם גנבה או שמת לו מות בגין אחיו ומנהמינו אותו יכול אף לעולם הבא כן ת"ל גם בון ואה און לו (שם שם ח') וכן מי שעובר עברה וחוליד מזוז אומרים לו ריקח חבלת בעצמך חבלת כי שאוטו מזוז היה ורוצה למדוד תורה עם אותן התלמידים שהיו יושבין ושונין בירושלים והיה המזוז הולך עמהן עד שהגיעו לאשוד עומד שם ואומר אווי לי אלו לא לפי שאין מזוז נכנס לירושלים כל עיקר שאנאמור וישב מזוז באשוד והכרתי גאון פלשתים (זכירה ט' ו'):